

Kırsal Turizm İçerisinde STK'ların Yerel Ekonomik Kalkınmadaki İşbirliği ve Rolü: İsmayılı Örneği

Shahin AZADALIYEV¹

Prof. Dr. İsmail KIZILIRMAK²

ÖZET

Kırsal turizm, kırsal istihdamın, bölge sakinlerinin refahının ve kırsal alanların büyümesinin bir yöntemidir. Sanayileşmiş ülkelerde bu tür turizm bölgenin doğal kaynaklarına ve yerel halkın yaşam tarzına uygun olarak inşa edilen ve köylerin uzun vadeli kalkınmasına katkısıyla desteklenen bir sektördür. Azerbaycan'da İsmayılı bölgesi kırsal turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu bir bölgedir. Çalışma, İsmayılı örneğini kullanarak STK'ların kırsal turizmdeki işbirliğini ve işlevini incelemektedir. Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan görüşme tekniği ile sivil toplum kuruluşları ve turizm sektöründeki uzmanlarla yapılan online görüşmeler, konuyla ilgili alana katkı sağlayacak bilgilere ve öngörülere ulaşılmıştır. Ayrıca, literatür taraması yapılarak, kırsal turizm alanındaki mevcut bilimsel çalışmalar ve yayınlar incelenmiş ve ikincil veri kaynaklarından da faydalanılmış olup, resmi istatistikler kullanılarak, araştırmanın kapsamı ve güvenilirliği artırılmıştır. Bu çalışmada, sivil toplum kuruluşlarının (STK'lar) ve diğer ilgili kurumların, kırsal turizmin geliştirilmesi ve yerel girişimciliğin teşvik edilmesi için işbirliği içinde çalışmalarını gerektiği vurgulanmaktadır. Çalışmada, yerel yönetimlerin ve STK'ların kırsal turizm ve yerel girişimcilik alanında ortak projeler ve programlar geliştirmesi, bürokratik engelleri azaltması, uygun finansman ve destek mekanizmaları sağlaması, eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri düzenlemesi ve etkili tanıtım ve pazarlama stratejileri geliştirmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Turizm, Sivil Toplum Kuruluşları, Kalkınma, İsmayılı

Cooperation and The Role of Nongovernmental Organisations in Local Economic Development in Rural Tourism: The Case of Ismayilli

ABSTRACT

Rural tourism is a method of rural employment, the welfare of residents and the growth of rural areas. In industrialised countries, this type of tourism is a sector that is built in accordance with the natural resources of the region and the lifestyle of local people and is supported by its contribution to the long-term development of villages. In Azerbaijan, Ismayilli region is a region where rural tourism activities are intensive. The study examines the cooperation and function of NGOs in rural tourism using the example of Ismayilli. In this study, online interviews with NGOs and experts in the tourism sector using the interview technique, which is one of the qualitative research methods, have provided information and insights that will contribute to the field. In addition, by conducting a literature review, existing scientific studies and publications in the field of rural tourism have been examined and secondary data sources have been utilised, and the scope and reliability of the research have been increased by using official statistics. In this study, it is emphasised that non-governmental organisations (NGOs) and other relevant institutions should work in cooperation to develop rural tourism and encourage local entrepreneurship. The study recommends that local governments and NGOs should develop joint projects and programmes in the field of rural tourism and local entrepreneurship, reduce bureaucratic barriers, provide appropriate financing and support mechanisms, organise training and awareness-raising activities, and develop effective promotion and marketing strategies.

Keywords: Rural Tourism, Non-Profit Organization, Development, Ismayilli

¹İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği A.B.D, Doktora Programı, shahin.azadaliyev@ogr.iu.edu.tr ORCID: 0000-0002-9395-3585

²İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, İstanbul/Türkiye, ikizilirmak@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0001-9141-6420

GİRİŞ

Turizm; konaklama, yeme-içme ve eğlence gibi hizmetlerden yararlanmak için birincil ikamet yerinden uzaklara seyahat etme eylemini ifade eder (Arısoy, 2021: 1). Turizmin katlanarak büyümesi, ekonomileri ve toplumları üzerindeki olumlu etkisi nedeniyle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için kalkınma stratejilerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Sharpley ve Telfer, 2015: 1). Turizm şirketleri, turistik ürün ve pazar paylarını büyütme, turizmin faydalarını en üst düzeye çıkarmak, turizmi kıyı bölgelerinden iç bölgelere doğru genişletmek ve bölgesel eşitsizlikleri azaltmak için kırsal turizme yönelmektedir (Sharpley, 2002: 233).

Kırsal turizm, kırsal kesimde yaşayanların gelirlerini artırmalarını ve yaşam standartlarını araçlar olmadan iyileştirmelerini sağlamaktadır. Ayrıca, kırsal turizm, yerel halkın mevcut yerleşim yerlerinde kalarak ve göçten kaçınarak şehirlerde elde edecekleri geliri elde etmelerini sağlar (Kökaldal, 2021: 1). Kırsal turizm doğa temelli olduğundan, turizmin neden olduğu herhangi bir çevresel bozulma turizmin sürekliliğine zarar verebilir. Bu nedenle, çevrenin korunması, bölgedeki kırsal turizmin sürdürülebilirliğini sağlamanın ayrılmaz bir parçasıdır (Torun, 2013: 34).

Bölgesel turizm planlaması, turizm talebini artırmak için kırsal bölgelerde uygulanır ve sivil toplum kuruluşları (STK) da sürece dahil olur (Aydın ve Selvi, 2012: 145). STK'lar, toplum yararına çalışan, demokrasiyi destekleyen, kar amacı gütmeyen ve bağımsız örgütlerdir (Harman, 2014: 344). Azerbaycan'da kırsal turizmin başarılı bir şekilde uygulanması için yerel halkın işbirliği ve katılımı kritik önem taşımaktadır. STK'lar, yerel halkın turizm faaliyetlerine katılımının sağlanması, turizm sektörüne eğitim ve bilgi sağlanması ve yerel kültürel varlıkların korunması gibi çeşitli alanlarda faaliyet göstermektedir.

Çalışmanın amacı, İsmayilli bölgesinde yer alan STK'ların kırsal turizmin geliştirilmesine ve yerel ekonomik kalkınmaya katkısını incelemektir. Çalışma ile sivil toplum kuruluşlarının kırsal turizm alanındaki rolüne dair alanyazına katkı sunulması amaçlanmaktadır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden asenkron görüşme tekniği kullanılmıştır. İsmayilli bölgesindeki sivil toplum kuruluşu temsilcileri ile online görüşmeler yapılarak, kırsal turizme dair algıları incelenmiştir. Elde edilen bulgular çerçevesinde, sivil toplum kuruluşlarının kırsal turizmin geliştirilmesindeki olası rollerine ilişkin çıkarımlarda bulunulmuştur. Ayrıca çalışmada, İsmayilli bölgesinde kırsal turizmin geliştirilmesi ve yerel girişimciliğin teşvik edilmesi için STK'lar ve diğer ilgili kurumlar tarafından atılması gereken adımlar irdelenmektedir. Çalışmada, önerilen politika ve stratejilerin benimsenmesi, bölgenin turizm potansiyelinin tam olarak değerlendirilmesine ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunacaktır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kırsal Turizm

Kırsal kavramı, "kent" teriminin zıt anlamı olarak tanımlanmaktadır. İngilizce ve Fransızca'da "rural" olarak ifade edilen kırsal fikrinin yaygın olarak köy olgusuyla özdeşleştirildiği görülmektedir. Türkçe'de "kent", İngilizce'deki "urban" ve Fransızca'daki "rubain" ile eşdeğerdir. Kırsal turizm, kırsal bölgelerde gerçekleşen bir turizm türü olduğu için öncelikle kırsal alan kelimesinin tanımlanması gerekmektedir (Ahişapoğlu ve Çeltek, 2006: 7). Kırsal alanlar, deniz turizminin yapıldığı yerlerin dışında kalan, kentsel yerleşimlerden uzak, kırsal alanlara özgü doğal ve kültürel yaşamın korunduğu, tenha ve kırsal yaşamla ilgili birçok faaliyetin yapıldığı yerler olarak tanımlanmaktadır (Çeken vd., 2012: 12).

Kırsal bölgeler, 1700'lerin sonlarından bu yana ziyaretçileri ağırlar, kırsal kültürel değerlerde derin bir dönüşüm yaşar, hızla büyür ve önemli bir turizm merkezi olur. Kırsal

turizm 1960'larda turizm faaliyetlerinin önemli bir bileşeni haline gelmiştir (Sharpley, 2004: 374). Turistler kırsal alanları eğlenmek, günübirlik veya aile-akraba ziyaretleri için tercih eder. Özellikle kırsal yaşam biçiminin çekiciliği ve ziyaretçilerin özgür hareket edebilmesi kırsal ortamlara ziyaretleri artırır. Tüm bu yoğun ziyaretler ışığında "kırsal turizm" türü doğar (Soykan, 1999: 68).

Avrupa Birliği (AB) araştırmalarına göre kırsal turizm, kırsal yerleşim yerlerinde küçük ölçekli firmalarla gerçekleştirilen ve ziyaretçilerin yerel değerlerle bağlantılı olarak hoşça vakit geçirme arzusu doğrultusunda çeşitli hizmetleri kapsayan faaliyetler bütünüdür (Doğan ve Özasan, 2017: 63).

AB'nin kırsal turizmi destekleyen bazı programları bulunmaktadır:

- AB Kırsal Kalkınma Politikası - Kırsal turizmin desteklenmesi için çeşitli fonlar sağlıyor. Özellikle Avrupa Tarımsal Kırsal Kalkınma Fonu önemlidir. 2014-2020 dönemi için toplam 99.6 milyar Euro bütçe ayrılmıştır. Bu fonun yaklaşık 25 milyar Euro'su doğrudan kırsal ekonomi ve rekabetçiliğe ayrılmıştır (www.ec.europa.eu).
- LEADER Programı - Kırsal toplulukların yerel kalkınma stratejileri geliştirmelerine yardımcı oluyor. Kırsal turizm bu stratejilerin bir parçası olabiliyor. 1991'den beri uygulanan bu program 2007-2013 döneminde 5.5 milyar Euro fon sağlanmış. Yerel eylem gruplarının projeler geliştirmesini destekliyor (www.ec.europa.eu).
- Avrupa Kırsal Turizm Birliği (EuroGites) - Kırsal konaklama tesislerinin pazarlanması ve kalitesinin artırılması için çalışıyor. 1988'de kurulmuş olan birlik 33 farklı Avrupa ülkesinden 60 binden fazla kırsal konaklama tesisini temsil ediyor. Kalite güvencesi sağlıyor (www.eurogites.org).

Kırsal turizmin kırsal kalkınma üzerindeki etkisi, genellikle bölgenin doğal, tarihi ve kültürel kaynaklarının etkin ve doğru kullanımı ile orantılıdır. Günümüzde kırsal girişimcilerin katılımıyla kırsal turizmin büyümesi ve sürdürülebilirliği, kırsal bölgelerde yaşayan ve geçimini tarımdan sağlayanlar için ikinci bir gelir kaynağı sağlamaktadır (Çeken vd., 2007: 2). Kırsal turizm ve kırsal kalkınma programlarının oluşturulmasında sürdürülebilirlik en önemli unsur olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Kırsal turizm firmalarının sürdürülebilirliği, bölgesel bütünleşmeyi sağlayarak bölgenin büyümesine katkı sunar (Hall ve Mitchell, 2005: 354).

Araştırmalar, ekonomik büyüme ve turizm gelişimi arasında olumlu bir ilişki olduğunu göstermektedir. Turizm, yerel ekonomiyi canlandırarak, döviz sağlayarak ve kırsal bölgelerde ekonomik büyümeye katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, kırsal kesimdeki kadınlara tarım dışında gelir kazanma fırsatları sunar (Ceylan ve Bulut, 2020: 63). Kırsal turizm, hem bölgesel kalkınmaya hem de ulusal ekonomiye fayda sağlamaktadır. Kırsal nüfus, kırsal bölgelerden kentsel bölgelere göçün bir sonucu olarak giderek azalmaktadır. Turizm, turist dostu bölgelerde yerel halkın yaşam standartlarını iyileştirmekte ve yeni iş olanakları yaratarak göçü azaltmaya yardımcı olmaktadır (Şit vd., 2015: 3).

Sivil Toplum Kuruluşları

"Civil" kelimesi Fransızca ve Latince kökenli olup vatandaşlık, kent yaşamı, askeri ve dini olmayan, medeni ve kibar anlamlarına gelir. Bu kelime "toplum" ile birlikte "sivil toplum" kavramını oluşturur ki bu da bazı toplumsal ve siyasal hareketlerle ilgilidir (Aslan, 2010:358-359). Sivil toplum, bireylerin zorlamaya maruz kalmadan kendi amaç ve hedefleri etrafında mutabakata varmasıyla oluşturdukları ortak varoluşsal bir kavramdır (Çaha, 2005: 15).

Sivil toplum kuruluşları, toplumsal sorunlar için "başka bir seçenek daha olduğu" mesajını vererek, insanların, grupların ve toplumların kendilerini ve endişelerini ifade etmeleri

ve devletle bağlantı kurmaları için anlamlı bir yol sağlar (Karadağ, 2017: 11). Sivil toplum kuruluşları, vatandaşların ortak bakış açısı, çıkar, duyarlılık ya da talepler temelinde gönüllü bir şekilde bir araya gelmesiyle oluşan, devlet dışı alanda faaliyet gösteren resmi ya da gayriresmi, geçici veya esnek yapıları organizasyonlardır (Akatay ve Harman, 2014: 45). Sivil toplum kuruluşları, Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından; “Çeşitli toplumsal sorunları bağımsız olarak ele alan ve kamuoyunu bilgilendirmek ve aydınlatmak için tavsiyelerde bulunan çeşitli kuruluş türleri” olarak tanımlanmaktadır (www.sozluk.gov.tr).

Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini sürdürebilmesinde çevresel sorunlar, ekonomik etmenler, kamu sağlığı, kadınların karşılaştığı güçlükler, sosyal meseleler ve eğitim çalışmaları önemli bir yer tutmaktadır (Talas, 2014). Sivil toplum kuruluşları, demokratik siyasi kültürün inşasına katkı sağlar ve demokrasinin istikrarlı büyümesine destek olur. Genel çıkarı gözeterek temsil sistemlerini geliştirmeye çalışırlar (Bekci, 2019). Sivil toplum kuruluşları, turizmde beceri geliştirme, eşitlik artırma, destinasyon yönetimi danışmanlığı ve yerel halkın faydalarını artırma gibi işlevler üstlenir. Ayrıca açıklık, hesap verebilirlik ve kaynak paylaşımında önemli roller oynarlar (Simpson, 2008: 7).

Sivil toplum kuruluşları (STK), işbirliği ortamını teşvik ederek yerel halkı turist paydaşları olarak sürece dâhil etmeye çalışır. STK'lar, sürdürülebilir turizm için kamu ve özel sektör arasındaki iletişimi destekler ve turizmi etkileyen çeşitli amaçlara hizmet eder (Finnetty, 2000: 34). Tarihi ve kültürel eserlerin korunması, turizm eğitimi ve kırsal kalkınma gibi alanlarda katkı sağlarlar (Aydın ve Selvi, 2012: 148).

Azerbaycan'da Kırsal Turizm ve İsmayılı Bölgesi

Azerbaycan, coğrafi konumu ve iklimi nedeniyle çeşitli turizm türleri için önemli potansiyele sahiptir. Kamu ve özel sektör desteği, bu potansiyelin gerçekleştirilmesinde önemlidir. Ülke, büyük turizm potansiyeline sahip olmasına rağmen, sadece küçük bir kısmı kullanılıyor ve son yıllarda turizm potansiyelinin etkin kullanılması konusu da ilgi görmektedir (Madatova, 2020: 347).

Tablo 1. Azerbaycan'a En Çok Gelen Yabancı Ülkelerin Vatandaş Sayısı

Ülkeler	Toplam Kişi Sayısı			
	2019	2020	2021	2022
<i>Rusya</i>	932,984	225,201	258,315	446,831
<i>Türkiye</i>	316,628	160,504	197,907	311,880
<i>İran</i>	255,628	72,783	125,358	177,533
<i>Gürcistan</i>	725,465	184,228	62,666	82,225
<i>Ukrayna</i>	59,116	16,953	17,428	27,746
<i>Birleşik Arap Emirlikleri</i>	68,346	7,951	17,320	41,085
<i>Birleşik Krallık</i>	36,914	7,051	9,428	17,477
<i>Suudi Arabistan</i>	107,230	11,945	8,834	96,231
<i>Kazakistan</i>	47,551	8,498	6,928	30,350

Kaynak: (Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Turizm Ajansı, 2023).

Azerbaycan'da güneşin yaydığı enerji, atmosferdeki hava dolaşımı, yer şekilleri, okyanus akıntıları ve benzeri etmenler iklim üzerinde önemli rol oynar. Bu etkenler bir araya gelerek sıcaklık, nem, rüzgâr gibi iklim unsurlarının dağılımını belirler ve çeşitli iklim tipleri ortaya çıkarır. Örneğin, Büyük Kafkaslar kuzeyden soğuk hava kütlelerini engellerken, Küçük

Kafkaslar güneyden ılık tropikal hava akımlarını getirir. Hazar Denizi'nin etkisiyle ılıman bir iklim oluşur. Böylece yaşanılabilir bir iklim ortamı oluşur (Bayramlı ve Aliyev, 2020).

Azerbaycan'da coğrafi ve iklim çeşitliliğinin yanı sıra, turistleri cezbedecek pek çok tarihi ve kültürel alan bulunmaktadır. Bunlardan en popüler olanlarından biri, Bakü'de yer alan 28 metre yüksekliğindeki Kız Kulesi'dir. Kule, zemin kat çapı 16,5 metre olan silindirik bir yapıdır. Bir başka önemli yapı, Bakü'nün Eski Şehir (İçərişəhər) bölgesindeki Şirvanşahlar Sarayı'dır. Bu saray kompleksi, Ortadoğu'nun en önemli mimari eserlerinden biridir. Abşeron Yarımadası'nda yer alan ve Bakü'ye 30 km uzaklıktaki Ateşgah ise bir Zerdüştlük ateş tapınağıdır. 17-18. yüzyıllarda inşa edilen tapınak, yeraltından çıkan sönmez ateşin üzerine kurulmuştur ve önemli bir turizm merkezidir (Sarkhanov ve Tutar, 2021).

Azerbaycan'ın en eski ve zengin tarihi hazinelerinden biri, dünyaca kaya oymalarıyla ünlü olan Gobustan'dır. Büyüktaş, Küçüktaş, Cingirdağ, Songardağ ve Şıkgaya dağlarında, Taş Devri'nden Orta Çağ'a kadar uzanan dönemlere ait sayısız kaya oyması, kamp alanları, yerleşim yerleri, mezar anıtları bulunmaktadır. Büyüktaş bölgesindeki anıtlar, Azerbaycan halkının tarihine ışık tutmaktadır. Tüm bu tarihi eserler, Azerbaycan'a önemli bir turizm potansiyeli kazandırmaktadır. Ancak son yıllarda yaşanan pandemi ve Ermenistan'la savaş nedeniyle, Azerbaycan turizmdeki bu potansiyelini yeterince değerlendirememektedir (Sarkhanov ve Tutar, 2021).

Azerbaycan'da kırsal turizmin gelişmesi oldukça önem verilen bir konudur ve arımsal ve turistik büyüme temel planlamaya dahil edilmiştir. Kırsal turizm küçük şirketlerin büyümesi, kırsal orta sınıfın oluşumu ve yoksul topluluklardaki gençlere istihdam sağlayarak göçü önlemek için önemli bir araçtır (Hüseyn, 2021: 93-95). Azerbaycan'ın kırsal turizm potansiyeli düzenli olarak değerlendirilmeli ve doğal, sosyoekonomik, demografik kaynaklar ile tarihi ve kültürel anıtlar kullanılarak turizm sektöründeki önemi artırılmalıdır. Böylece ziyaretçi sayısı ve gelir artışı hedeflenebilir (Şekeraliyev, 2016; Abadov, 2014). Azerbaycan'da turizmin yaygınlaşması, kırsal turizm rotaları ve hizmet alanlarına canlılık getirecektir. Dağ köyü sakinleri evlerini kiralayarak gelir elde ederken, kırsal turizm köy ekonomisini iyileştiriyor. Hizmet farklılıkları ise, kırsal turizm merkezleri arasında mevcut olmaktadır (Asadov, 2009). İç turizmi artırmak için festivaller düzenlenebilir. Kent nüfusunun çoğu kırsala bağlı olduğundan, bu teşvikler olumlu etki yaratabilir (Hüseyn, 2021: 96-97).

Tarihi Şirvan topraklarının bir parçası olan İsmayılı bölgesi, 1931 yılında Azerbaycan'ın kuzey-orta bölgesinde, Büyük Kafkas Dağları'nın güney eteklerindeki Ganih-Alazan-Arıçay vadisinde kurulmuştur. Bölgenin alanı 2074 km²'dir. İl 40° 35' ile 41° 05' kuzey enlemleri, 47° 45' ve 48° 30' doğu boylamları arasında yer almaktadır. Bölge bazında (Kelbecer, Guba ve Şeki illerinden sonra) Azerbaycan'da 4. sırada yer almaktadır. 1 şehir (İsmayılı), 2 şehir tipi yerleşim yeri (Lahıç, Basgal) ve 106 köy içermektedir. İsmayılı şehri, 1967'de il statüsü almıştır. 66.799 km² ormanlık alanı, madenleri, gölleri ve şelaleleriyle zengin bir doğası vardır. Çeşitli milletlerin yaşadığı tarihi ve kültürel mirasa sahiptir. Ekolojik, tarihi ve kültürel açıdan çeşitlilik gösterir (Malikova, 2021; www.wikipedia.org).

Tablo 2. İsmayılı Bölgesinin Bazı Turizm İstatistikleri

	2018	2019	2020	2021
<i>Otel Tipi Tesis Sayısı</i>	20	20	21	22
<i>Odalarn Sayısı</i>	325	325	373	556
<i>Tek Kullanımlık Kapasite</i>	816	816	912	1312
<i>Konaklayan Kişi Sayısı</i>	8304	9179	633	3871
<i>Geceleme Sayısı</i>	9437	10287	842	4712
<i>Otel Tipi Tesislerin Gelirleri, Bin Manat</i>	864.7	1062.3	211.5	572.3
<i>Otel Tipi Tesislerin Maliyeti, Bin Manat</i>	660.1	764.5	169.4	380.6

Kaynak: (Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi, 2022).

İsmayılı bölgesi, tarih boyunca zanaatkârlığın olduğu bir yerdir. Kelağayıcılık, bakırcılık ve halı dokumacılığı gibi geleneksel meslekleri oldukça yaygındır. Bu meslekler turizme katkı sağlamaktadır. Ayrıca küçük konaklama işletmeleri de kırsal alanda konaklama için turizm hizmeti sunar. Dağın eteklerinde Talistan, Culyan, Hanagah, Buynuz, İstisu, Galacıg, İvanovka, Basgal, Diyallı vd. köy evlerinin yanı sıra konukların kırsal yaşamda özgürce yaşayabileceği evler yer almaktadır (Malikova, 2021).

İsmayılı, Azerbaycan'ın en eski yerleşim yerlerinden biridir. Zengin tarihi geçmişi, buradaki tarihi eserler ve kültürel mirasıyla kendini gösterir. Farklı kökenlerden 82.000'den fazla insanın yaşadığı bu topraklarda, yüzyıllar boyunca bir arada yaşama kültürü gelişmiştir. İnsanları birbirine kenetleyen dostluk, kardeşlik ve yardımseverlik duyguları vardır. Çeşitli azınlık gruplarından oluşan folklor ekipleri, bölgenin kültürel zenginliğini yansıtır. İsmayılı halkı, birlikte üretmenin, paylaşmanın ve kardeşçe yaşamının değerini bilir (www.ismayillimuzeyi.jimdofree.com).

İsmayılı, doğal maden suları açısından zengindir. Büyük Kafkasya dağlarının güney eteklerinden süzülen bu sular, bölgenin Bado, Haftasiyab, Dilyallı, Namazgah, Lahıc, Gandob gibi köylerinde bulunur. Kimyasal bileşimleri sayesinde hidrokarbonat, sülfat, sodyum, kalsiyum ve magnezyum açısından zengindirler. Ünlü mineralog Bertmenson, 1884'te yayınladığı bilimsel çalışmasında Lahıc yakınındaki bu suların önemine değinmiştir. İçerdikleri çeşitli mineraller sayesinde şifalı özelliktedirler ve tedavi edici değerleri büyüktür. İsmayılı, bu doğal kaynakları ile önemli bir potansiyele sahiptir (www.aybilet.az).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, İvanovka köyü kolektif çiftlik sistemini korumayı başarmış ender yerlerden biridir. Acınohur Dağları eteklerinde yer alan bu köyde, eski Sovyet sistemi tarım modeli ve yaşam tarzı hala devam etmektedir (www.aybilet.az).

Şirvan bölgesi ise Orta Çağ'da büyük bir tekstil ve zanaat merkezi olmuştur. İpek üretimi, Basgal'dan Şeki'ye kadar yayılmıştır. Yakın geçmişe kadar hemen her evde ipek tezgahları bulunurdu. Kuşaktan kuşağa aktarılan boyama, dokuma ve ipek yapımı geleneği ile en popüler ürün olan kelağayı ortaya çıkmıştır. Bölge, tekstil ve el sanatları alanında önemli bir birikime sahiptir (www.aybilet.az).

2010 yılında "Azerbaycan Cumhuriyetinde Geleneksel Azerbaycan Halı Zanaatkarlığı", 2014 yılında "Azerbaycan'ın Kelağayı Zanaatı" ve 2015 yılında "Lahıc Bakırcılık Zanaatı" UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Miras Temsilcisi listesine dahil edilmiştir. Bu yüzden de artık Azerbaycan tüm dünyada bakırcılık, halı ve kelağayı zanaatkârlık türlerinin beşiği

olarak tanınmaktadır (www.ismayilli.mct.gov). Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile 8 Aralık 2006 tarihinde kurulan Şahdağ Milli Parkı'nın bir kısmı da İsmayilli ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır (Malikova, 2021). Bölgenin çeşitli milletlerden oluşan mutfağı, Gastronomi Turizmi için potansiyel sunar. Uygun coğrafyası ve iklimi, eko-turlar, macera ve spor turizmi için uygundur. Göllere ve şelalelere yürüyüşler, binicilik, bisiklet, trekking, yamaç paraşütü ve paraşütle atlama gibi aktiviteler yapılabilir (Malikova, 2021: 2).

İsmayilli bölgesindeki Başgal ve Sulut ilçeleri, arkeolojik turizm potansiyeline sahiptir. Bölgede yeni turizm rotaları, "incoming" ve "inbound" turizm türleri oluşturulursa ülke ekonomisi, tanıtımı ve bölgesel kalkınma üzerinde olumlu etkisi olabilecektir (Soltanova, 2015:54). Şirvan bölgesinde en fazla tarihi ve kültürel eser İsmayilli'dadır. 160 korunan anıt var; 1 dünya, 32 ulusal hazine, 113 mimari, 5 arkeolojik, 1 bahçe-park, 128 yerel hazine. İsmayilli'da diğer bölgelere göre daha fazla kale vardır: Cavanşir (Talistan), Kız (Hanagah), Hapaya (Topçu), Niyal (Lahıc-Basgal), Han (Hankendi), Girdiman (Lahıc), Gasımhan (Galacik), Hiraki ve Haram (Sulut). Bu kaleler bölgenin en değerli mimari anıtlarıdır (Aida, 2021: 30).

STK'nın Yerel Ekonomik Kalkınmadaki İşbirliği ve Rolü: İsmayilli Örneği

Turizm sistemi paydaşlarının farklı beklenti ve görüşlere sahip olduğu, STK'ların turizmde koordinasyon ve işleyiş açısından önemli roller üstlendiği belirtilmiştir (Holden ve Mason, 2005:421). 1999 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu çalışmasına göre, sürdürülebilir turizm kalkınmasında sivil toplum kuruluşları vazgeçilmezdir ve turizmin yerel halk ve doğal çevre üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmada önemli rol oynar (www.gdrc.org).

Asociacion Agroturismo, Agriculture et Tourisme, Farm Holiday Bureau, Anagritur, Agriturst, Euroter ve Eurovillages gibi çeşitli STK'lar, ulusal ve dünya çapında kırsal turizmi geliştirmek için çalışmaktadır. "Uluslararası Kırsal-Çevresel Kalkınma Derneği" ise sınır ötesi gruplarla işbirliği içinde seminerler düzenleyerek kırsal turizm zorlukları, çözüm seçenekleri ve programları gibi konuları ele almaktadır (Soykan, 2000: 22).

Kırsal turizm, Avrupa'da yerel kalkınma için kilit faktör olarak önem kazanmıştır. Fransa'da 1989'da kurulan bir örgüt, kırsal turizm faaliyetleriyle gelir elde etmiştir. Letonya Kırsal Turizm Derneği ise 1993'te kurulmuş olup, 250 STK üyesiyle uzun vadeli kırsal turizm gelişimini teşvik etmeyi amaçlar ve istihdam, kırsal koruma, yerel ürün tanıtımı ve tarımsal pazar yaratma yoluyla ekonomiye katkı sağlamayı hedefler (Zobena vd., 2005; Soykan, 2000: 26).

1980'lerin sonu ve 1990'ların başında Azerbaycan'da STK'lar ortaya çıkmış, demokratik değerleri yayarak demokratikleşme ve özgürlük sürecine katkı sağlamıştır. İlk örgütler aydınlar tarafından kurulan "Çamlıbel", "Yurt", "Varlık" ve "Bakü Ziyalılar/Aydınlar Kulübü" kurulmuştur (Önsoy, 2011:93). Azerbaycan bağımsızlığını ilan ettikten sonra 1992'de "Kamu Dernekleri Kanunu" ile STK'lar yasal olarak tanınmış ve ekonomik koşulların kötüleşmesiyle STK'lara katılım artmıştır (Mehdiyev, 2005). Azerbaycan'da sivil toplum örgütlerinin katılımını artırmak için 1999'da Ulusal Sivil Toplum Örgütleri Forumu ve 2007'de Sivil Toplum Kuruluşları Devlet Destek Konseyi kurulmuştur. Bu kuruluşlardan biri olan sendikalar, sosyal istikrarı sağlamak için çalışırken, üyelerinin haklarını korur ve yasal düzenlemeleri izler (Abdullayev, 2022: 1-2). Azerbaycan, 2000 yılında STK'ların kuruluş ve faaliyetlerini düzenleyen bir kanun çıkarmış ve 2004 yılında bu kanunun kayıt ve feshedilme işlemlerini belirleyen yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemeler, STK'ların çalışma alanını genişletmiş ve yeni imkanlar sağlamıştır (Mayılov, 2023; www.e-qanun.az).

STK'lar devletten destek alarak ülkenin sosyopolitik ve kültürel yaşamına katkı sağlar, sivil toplum faaliyetleri ve refah artar. Ancak taşra ve kırsalda STK gelişimi yetersiz kalmaktadır. Sadece %8'i kamu insiyatifli bölgelerde çalışabilmektedir. STK'lar için çıkarılan yasalar, bu bölgelerdeki faaliyet, istihdam ve altyapıyı geliştirmeyi amaçlar (Abdullayev, 2022: 10). Azerbaycan'da bölgesel STK'lar arasında "Azerbaycan'da Bölgesel Kalkınma Merkezi", "Kadın Bölgesel İş Birliği Kamu Sendikası", "Bölgelerin Sosyal Ekonomik Kalkınmasına Destek" Kamu Birliği, "Kırsalın Sosyo-Ekonomik Kalkınmasına Destek Halk Birliği", "Kırsal Kadın Sorunlarının Çözümü Halk Derneği" vb. vardır.

"Azerbaycan Kadın Girişimciliği Kalkınma Derneği", liderlik, eğitim ve ağ desteğiyle kadın girişimcilerin mesleki gelişimini destekler ve kırsal bölgelerdeki ekonomik ve sosyal güçlenmeye katkıda bulunmaktadır (www.aqsia.az). "Simurg" Azerbaycan Kültür Derneği (Simurg AMA), Azerbaycan'ın sosyo-kültürel gelişimi, demokratik ve hukuki yapısı ile uluslararası bütünleşmesi için çalışmaktadır. Bilim, eğitim ve kültür çalışmalarına katkı, insanların yaratıcılık ve etkinlik potansiyellerini artırma ve kültürel değerlerin oluşumunu destekleme misyonunu taşır (www.anl.az).

Azerbaycan'da resmi ve gayri resmi STK'lar vardır. Çoğu gayri resmi STK kırsaldadır ve yerel halk tarafından anlaşılamadıkları için ilgi azdır. Mali ve teknik destek eksikliği sektörü zayıflatmıştır. Kırsal STK'lar hem mali hem de örgütsel desteğe ihtiyaç duymaktadır. Finansman ve yönetim sorunları nedeniyle bu kuruluşlar etkisiz oldukları için kırsal halka sosyal, eğitimsel ve savunuculuk hizmetleri sunamamaktadırlar (Mayılov, 2023).

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanına bağlı Sivil Toplum Kuruluşları Devlet Destek Konseyi İsmayilli bölgesinde bazı projeler hazırlamıştır. Bunlardan bazıları;

"Gençlik Turizmi" Kamu Birliği, Devlet Destek Konseyi desteğiyle "Kırsal turizmde gençlerin rolünü artırma" projesini başlatmıştır. Bu proje, turizm potansiyeli yüksek bölgelerdeki gençleri eğitip geliştirerek kırsal turizme katkı sağlamayı hedefler. Proje kapsamında Azerbaycan'da 6 bölgede 10'dan fazla köyde gençlere yönelik seminerler düzenlenir ve kırsal turizmin gelişimine uygun plan ve strateji oluşturmalarına destek verilmektedir (www.ismayilli-ih.gov.az).

"Kırsal yeşil turizmin gelişiminin desteklenmesi" Kamu Birliği, "Kırsal misafirhanelerde turizm hizmeti verme ve küçük girişimciliği geliştirmek amacıyla metodik materyaller basma kuralları hakkında eğitim çalışmaları yapmak" projesinin uygulanmasına ilişkin İsmayilli bölgesinde eğitim gerçekleştirmiştir. Eğitimin amacı, evlerinde turist alan ve misafir eden köylülere turist-gezi hizmetleri sağlamanın daha iyi yollarını anlatmak ve turist çekmenin olanaklarını anlatmak olmuştur (www.ismayilli-ih.gov.az).

"Küreselleşen Dünyaya Entegrasyon" Kamu Birliği Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına bağlı Sivil Toplum Kuruluşları Devlet Destek Konseyi'nin desteğiyle Tarih ve Yerel Çalışmalar Müzesi'nde "Turizm okuyan öğrencilerin mesleki becerilerinin oluşmasına destek" projesi yürütülmüştür. Projenin amacı, sosyal ağlarda Azerbaycan turizminin tanıtımına yönelik aktif eğitimler yapılmasını artırmak olmuştur (www.ismayilli-ih.gov.az).

"Azerbaycanlı olmaktan gurur duyuyorum" festival projesi, "Yurtsever Eğitimci Gençlik" Kamu Birliği tarafından mültecilerin ve yabancıların Azerbaycan diline olan hakimiyetini ölçmek ve dil öğretiminin seviyesini belirlemek amacıyla Devlet Destek Ajansı'nın desteğiyle hayata geçirilmiştir. Festivalin devamında projenin sürdürülebilirliğini sağlamak için Azerbaycan'ın çeşitli yerlerine geziler düzenlenmektedir. Projenin İsmayilli ayağı ise, Lahıc'tan başlayarak ilçenin turistik ve tarihi mekanlarını kapsamaktadır (www.qht.az).

“Kadın ve Toplum Sivil Aydınlanma” Derneği, Devlet Destek Ajansı desteğiyle gaziler için bir proje gerçekleştirmiştir. Proje kapsamında gaziler, İsmayılı bölgesindeki tarihi ve turistik yerleri ziyaret etmektedir. Ayrıca, gazilere psikolojik destek sağlamak ve topluma uyumlarını kolaylaştırmak hedeflenmektedir (www.qht.az).

Azerbaycan Cumhuriyeti Sivil Toplum Kuruluşları Devlet Destek Ajansı'nın mali desteğiyle “Yetenekli Engelliler” Kamu Birliği, engellilerin işgücü piyasasına katılımını artırmayı amaçlayan “Kapsayıcı bir ekonomik modelin geliştirilmesi” etkinliği düzenlemiştir. Etkinlikte, serbest meslek programı, sosyal refah iyileştirmeleri, başvuru süreci ve katılım şartları hakkında bilgi verilmiştir (www.qht.az).

Azerbaycan Devlet Turizm Acentesi, 2017'de İsmayılı'da STK işbirliğini geliştirmek adına bölgesel toplantı düzenlemiştir. “Kültürün sürdürülebilir gelişiminde STK'ların rolü” konusu ele alınmış ve işbirliği yolları tartışılmıştır. İsmayılı'da turizm potansiyelini artırmak, ekonomik kalkınma ve iş imkanlarını genişletmek hedeflenmektedir (www.culture.gov.az; Malikova, 2021: 69).

Konuyla İlgili Yapılmış Çalışmalar

Holden ve Mason (2005) yaptıkları çalışmada, sürdürülebilir turizmin gelişiminde paydaşlar olarak sivil toplum kuruluşlarının (STK) rolüne ilişkin bir dizi önemli konuyu gündeme getirmektedir. Çalışma, STK'ların sürdürülebilir turizmin teorisi ve uygulamasına önemli katkılar sağladığını, ancak aynı zamanda karşılaştıkları zorlukları ve sınırlamaları da ortaya koyduğunu sonuç olarak belirtmektedir.

Wearing, McDonald ve Ponting (2005) turizm araştırmalarında, alternatif ticari maksatlar gütmeyen ürünler yerine ticari değeri olan turizm deneyimlerini önceliklendiren modelleri sorgulayan bir değişimi savunmaktadır. Bu çalışmada STK'lar, araştırma felsefelerinin genişletilmesinin, endüstri kârlarının neredeyse özel arayışının ötesine geçerek yerel çevreler ve ekonomilere sosyal, kültürel ve ekolojik değer veren turizmde ticari değerleri olmayan ürünleri arayan yaklaşımlara erişimi sağladığı bir örnek olarak kullanılmaktadır.

Kaya (2008) yapmış olduğu çalışmada, sivil toplum kuruluşlarının (STK) kalkınma sürecindeki rolünü hem küresel hem de Türkiye özelinde incelemiştir. Yazar, STK'ların kalkınmayı nasıl etkilediğini ve etkilendiğini tartışmaktadır. Türkiye'de STK'ların gelişimini tarihsel bir perspektiften sunarak, Türkiye'de STK-kalkınma ilişkisinin güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirmiş ve STK'ların kalkınmada daha etkin bir rol oynaması için öneriler sunmaktadır.

Kennedy ve Dornan (2009), bazı STK'ların turizmi yoksulluğu azaltmak için nasıl kullandığını incelemiştir. Çeşitli türde turizm STK'sı olmasına rağmen bu çalışma üç önemli örneği incelemektedir: eğitim ve savunuculuk örgütleri, “gönüllü turizm” örgütleri ve tur şirketi vakıfları. Gelişmekte olan ülkelerde toplumlara sosyal ve çevresel açıdan sorumlu turizm sağlamak için etkili bir yöntem olduğunu öne sürmektedir.

Aydın ve Selvi (2012), kırsal turizmde yerel sivil toplum kuruluşlarının rolünü Düzce ili örneğinde incelemektedir. Çalışmada, kırsal turizmin gelişimine katkı sağlayabilecek yerel sivil toplum kuruluşlarının mevcut durumunu, sorunlarını ve çözüm önerilerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Çalışmanın sonucunda, kırsal turizmde yerel sivil toplum kuruluşlarının önemli bir potansiyele sahip olduğu ancak yeterli destek ve işbirliği görmedikleri tespit edilmiştir.

Küçük ve Güneş (2013), turizmin yerel kalkınmaya etkisi konusunda Kızılcacahamam'da faaliyet gösteren Yerel Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) görüşlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışma sonucunda yerel yönetimlerin, STK'ların ve turizm işletmelerinin işbirliği içinde olması, yerel halkın turizme katılımının sağlanması, turizm çeşitliliğinin artırılması ve bölgenin doğal ve kültürel değerlerinin korunması gerektiği vurgulanmıştır.

Harman (2014) çalışmasında, turizmin küresel bir olay haline gelmesi ve STK'ların turizm alanında faaliyet gösteren sayısının artması nedeniyle önemli bulmuştur. Çalışmanın sonucunda, STK'ların turizm sisteminde önemli katkıları olduğu ve kamu otoriteleri ve turizm işletmecileri ile işbirliği içinde olmaları gerektiği vurgulanmıştır.

Bekci ve Şahin (2019), sürdürülebilir turizm kapsamında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının (STK) sürdürülebilir turizme yönelik bakış açılarını nitel araştırma yöntemleriyle incelemiştir. Araştırmanın sonuçları, STK'ların turizmin doğal çevreye verdiği zararların farkında olduğunu ve turizmin sürdürülebilir gelişimini teşvik etme sürecinde sorumluluk alamadıklarını ve yetersiz kaldıklarını göstermiştir.

Ulucan ve Kızılırmak (2020), bazı STK'ların kırsal turizmi yerel halkın gelir ve kültür düzeyini artırmada önemli bir rol oynadığını çalışmalarında savunur. Çalışma, literatür taramasıyla hazırlanmış ve kırsal turizmde faaliyet gösteren STK'ların çeşitlerini ve işlevlerini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, sivil toplum kuruluşlarının katkısını artırmak için öneriler sunulmaktadır.

Mayılov (2023) çalışmasında, Azerbaycan'daki sivil toplum kuruluşlarının uluslararası ilişkilerdeki etkisini incelemiş ve bu kuruluşların yerel, ulusal ve bölgesel düzeylerde önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Araştırma, Azerbaycan'ın bağımsızlığından 2022'ye kadar olan dönemi kapsamaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışmada, nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırma, sosyal olayları ve olguları anlamak için kullanılan bir yöntemdir (Creswell ve Poth, 2013). Araştırma raporunda, katılımcıların algıları ve sosyal gerçeklik anlayışları gösterilmelidir. Ortak noktalar, benzerlikler ve farklılıklar belirlenerek, paylaşılan bilgilerle doğru gerçeklik resmi çizilmelidir (Akıncı ve Sönmez, 2015: 102). Çalışmada, kırsal turizm içerisinde STK'ların yerel ekonomik kalkınmadaki işbirliği ve rolü üzerine derinlemesine bilgi elde etmek amacıyla nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

Veri Toplama

Veri toplama sürecinde, mesafeden dolayı online görüşme tekniği kullanılmış ve katılımcılar nitel araştırmalarda sık sık kullanılan kartopu örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Kartopu örnekleme yöntemi, nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan amaçlı örnekleme yöntemlerinden biridir. Bu yöntemde araştırmacı öncelikle konuyla ilgili ve ulaşması kolay birkaç kişiyi belirler. Daha sonra bu kişilerden yeni katılımcılara ulaşmak için tavsiyeler alır. Böylece örnekleme kartopu gibi büyüyerek gelişir. Kartopu örneklemin avantajı, konuyla ilgili zengin bilgiye sahip kişilere ulaşmayı sağlamasıdır. Ancak dezavantajı ise örneklemin benzeşik bir yapıya sahip olması riskidir. Bu nedenle farklı kaynaklardan da örnekleme dahil etmek önemlidir (Büyüköztürk vd., 2016).

Çalışmada, İsmayılı'daki STK temsilcileri ve uzman olan 6 kişiyle 15-29 Mayıs tarihleri çevrim içi görüşmeler yapılarak veri toplanmıştır. Katılımcılar, Google formlarındaki açık uçlu soruları yanıtlamış ve araştırmacıya dönüş yapmıştır. Asenkron iletişim, katılımcıların kendi zamanlarında yanıt vermesini ve esnek veri toplama sağlanmıştır.

Verilerin Analizi

Betimsel analiz yöntemiyle veriler değerlendirilmiştir. Bu yöntem, katılımcı görüşlerini ve belgelerini kullanmayı gerektirir. Veriler betimsel olarak anlaşılmalı çalışılmıştır. Özgünlükleri korunmuş ve alıntı yapılan yerler belirlenmiştir. Veriler, önceden belirlenen tema ve kategorilere göre kodlanmış ve analiz edilmiştir.

Geçerlilik ve Güvenirlilik

Nitel araştırmalarda geçerlilik, sonuçların konuyu doğru yansıtmasıdır. Güvenirlilik ise sonuçların tutarlı, tekrarlanabilir ve denetlenebilir olmasıdır (Tutar, 2022). Geçerlilik için konu tarafsız gözlemlenmiş, yöntem açıkça belirtilmiş ve veriler ayrıntılı rapor edilmiştir. Güvenirlilik için veri kaynağı net tanımlanmış ve veri elde etme ile analiz yöntemleri açıkça ifade edilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, İsmayılı örneğinde STK'ların kırsal turizm ve yerel ekonomik kalkınmadaki işbirliği ve rolü üzerine çalışmanın bulguları sunulmaktadır. Asenkron online görüşme tekniğiyle 6 katılımcıyla görüşme yapılmıştır. Katılımcılar arasında STK paydaşları, turizm hocası, turizm acentesi başkanı ve otel rehberi bulunmaktadır. Analiz sonucu önemli bulgular elde edilmiştir. Katılımcılar K1 (turizm acentesi başkanı), K2 (turizm acentesi başkanı), K3 (turizm hocası), K4 (STK paydaşı), K5 (STK paydaşı) ve K6 (otel rehberi) olarak kodlanmıştır.

Katılımcılara sunulan ilk soruda “kırsal turizmde tanıtım veya pazarlama faaliyetleriyle ilgili bilgiler “Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Kırsal Turizmde Tanıtım veya Pazarlama Faaliyetlerinin Yürütülmesiyle İlgili Verilen Yanıtlar

<i>Yanıtlayan Kişi Sayısı</i>	<i>Tanıtım ve Pazarlama Faaliyetleri</i>
3 kişi (K1, K3, K6)	Sosyal medya, web sitesi
1 kişi (K2)	Reklam ve satış organizasyonları
1 kişi (K3)	Uluslararası toptancılar
1 kişi (K4)	Tanıtım etkinlikleri uygulamıyor
1 kişi (K5)	Bilgi turları ve genel olarak turlar
1 kişi (K6)	Online rezervasyon platformları

Tablo 3’teki verilere göre, katılımcılar İsmayılı bölgesindeki kırsal turizmin tanıtımını ve pazarlaması için en uygun yöntemi sosyal medya ve web sitesi olarak belirtmişlerdir; bu seçenek üç kişi tarafından öne sürülmüştür. Diğer katılımcılar ise, reklam ve satış organizasyonları, uluslararası toptancılar, bilgi turları ve genel olarak turlar, online rezervasyon platformları ve bir kişi ise tanıtım etkinliklerini kullanmadıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcılara sunulan ikinci soruda “İsmayılı bölgesinde kırsal turizmin geliştirilmesi için hangi avantajlar ve dezavantajları söyleyebilirsiniz” sorusuna verdikleri yanıtlar Tablo 4 ve 5’te verilmiştir.

Tablo 4. İsmayılı Bölgesinde Kırsal Turizmin Gelişimi İçin Avantajlar Hakkında Verilen Yanıtlar

<i>Yanıtlayan Kişi Sayısı</i>	<i>Avantajlar</i>
1 kişi (K2)	Bakü’ye yakınlığı; Şahdağ’a yakın olmak
2 kişi (K2, K3)	Ormanlık, yeşil ve egzotik doğası
2 kişi (K2, K6)	Farklı milliyet ve etnik kökenlerin yaşamaları
1 kişi (K3)	Misafirperverliği
1 kişi (K3)	Kültürel ve etno-kültürel mirası
1 kişi (K3)	Dağ evi, çiftlik evi ve diğer konaklama tesisleri
2 kişi (K5, K6)	Tarihi eserler, tabiat abideleri, yemek çeşitliliği
1 kişi (K6)	Doğal güzellikler

Tablo 4’te yer alan verilere dayanarak, katılımcılar İsmayılı bölgesinde kırsal turizmin gelişimine avantaj yaratan faktörler arasında bölgenin ormanlık alanları, yeşil ve egzotik doğası, çeşitli milliyet ve etnik kökenlere ev sahipliği yapması, tarihi yapılar, doğal anıtlar ve yemek çeşitliliğini vurgulamışlardır. Ayrıca, bazı katılımcılar bölgenin Bakü ve Şahdağ’a yakınlığı, misafirperverlik, kültürel ve etno-kültürel miras, dağ evleri, çiftlik evleri ve diğer konaklama olanakları, doğal güzellikler gibi avantajları da dile getirmişlerdir.

Tablo 5. İsmayılı Bölgesinde Kırsal Turizmin Gelişimi İçin Dezavantajlar Hakkında Verilen Yanıtlar

<i>Yanıtlayan Kişi Sayısı</i>	<i>Dezavantajlar</i>
1 kişi (K1)	Doğa/köy evlerinin az olması
2 kişi (K2, K6)	Tanıtım eksikliği; ucuz otel eksikliği
1 kişi (K3)	Hizmet, dil becerileri
1 kişi (K3)	Zayıf pazarlama organizasyonu
3 kişi (K4, K5, K6)	Altyapı eksikliği, yollar
1 kişi (K4)	Toplu taşıma eksikliği
1 kişi (K4)	Bilgi eksikliği ve kitle iletişim araçlarında tanınma eksikliği
1 kişi (K6)	Eğitim eksikliği

Tablo 5’teki verilere göre, katılımcılar İsmayılı bölgesinde kırsal turizmin gelişimini olumsuz etkileyen faktörler arasında 3 kişi altyapı ve yol eksikliğine, 2 kişi ise tanıtım ve uygun fiyatlı otel eksikliğine dikkat çekmiştir. Bunun yanı sıra, bazı katılımcılar bölgedeki doğa ve köy evlerinin yetersizliği, hizmet kalitesi, dil becerileri, zayıf pazarlama organizasyonu, toplu taşıma ve bilgi eksikliği, kitle iletişim araçlarında yetersiz tanınırlık ve eğitim eksikliği gibi faktörleri de belirtmişlerdir.

Katılımcılara sunulan üçüncü soruda, “İsmayılı bölgesinde yapılan kırsal turizm faaliyetlerinin yerel ekonomiye katkıları neler olduğu” sorusuna verdikleri yanıtlar Tablo 6’ta verilmiştir.

Tablo 6. Kırsal Turizm Faaliyetlerinin Yerel Ekonomiye Katkıları Hakkında Verilen Yanıtlar

<i>Yanıtlayan Kişi Sayısı</i>	<i>Yerel Ekonomiye Katkılar</i>
2 kişi (K1, K3)	Ek gelir
1 kişi (K1)	Kültürel entegrasyon
2 kişi (K2, K4)	Yeni iş yerlerinin açılması
2 kişi (K2, K6)	Unutulmuş bir kültürün restorasyonu
1 kişi (K3)	Tarım ürünlerine olan talep artımı
1 kişi (K4)	Yerel girişimciliğin gelişimi
2 kişi (K4, K5)	Kır evlerinin kiralanması
1 kişi (K5)	Yerel ürünler satmak
1 kişi (K6)	İstihdam artışı, çevresel farkındalık

Tablo 6’ya göre, katılımcılar İsmayılı bölgesinde gerçekleştirilen kırsal turizm etkinliklerinin yerel ekonomiye sağladığı katkıları arasında ek gelir elde etme, yeni işletmelerin kurulması, kaybolmaya yüz tutmuş kültürün canlandırılması ve kır evlerinin kiraya verilmesi gibi faktörleri daha çok vurgulamışlardır. Ayrıca, bazı katılımcılar kültürel uyum, tarımsal ürünlere yönelik talebin artması, yerel girişimciliğin desteklenmesi, yerel ürünlerin satışı, istihdamın artırılması ve çevresel bilincin geliştirilmesi gibi konuları da önemli bulmuşlardır.

Katılımcılara sunulan dördüncü soruda “İsmayılı bölgesinde kırsal turizm ile birlikte yerel girişimciliğin durumu” ile ilgili veriler Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. Kırsal Turizm ile Birlikte Yerel Girişimciliğin Durumu Hakkında Verilen Yanıtlar

<i>Yanıtlayan Kişi Sayısı</i>	<i>Yerel Girişimcilik</i>
2 kişi (K1, K5)	Küçük ve Orta Ölçekli İşletme Geliştirme Ajansı (KOBİ)
1 kişi (K2)	Şehirden Köye projesi
1 kişi (K3)	Dağ ve etek köyünde yerel girişimciler tarafından tesisler yapılması
1 kişi (K4)	Eğlence merkezi, küçük oteller açılmış
1 kişi (K5)	Devlet İstihdam Kurumu, Girişimciler İçin Destek Fonu destekler sağlaması
2 kişi (K4, K6)	Ev pansiyonculuğu
1 kişi (K6)	El sanatları, rehberlik hizmeti

Tablo 7’ye göre, katılımcılar İsmayılı bölgesinde kırsal turizmin gelişmesiyle birlikte yerel girişimciliğin genel olarak arttığını belirtmişlerdir. Katılımcılar, yerel girişimciliğin artışını özellikle KOBİ’lerin ve pansiyonculuğun gelişmesiyle ilişkilendirmişlerdir. Bazı katılımcılar ise Şehirden Köye projesi, dağ ve etek köylerinde yerel girişimciler tarafından kurulan tesisler, eğlence merkezleri, küçük otellerin açılması, Devlet İstihdam Kurumu ve Girişimciler İçin Destek Fonu’nun sağladığı destekler, el sanatları ve rehberlik hizmetleri gibi unsurlara dikkat çekmişlerdir.

Katılımcılara sunulan beşinci soruda İsmayılı bölgesinde yer alan STK’lar hakkında veriler Tablo 8’te yer almaktadır.

Tablo 8. İsmayılı Bölgesinde Yer Alan Stk’lar ile İlgili Verilen Yanıtlar

<i>Yanıtlayan Kişi Sayısı</i>	<i>Sivil Toplum Kuruluşları (Stk’lar)</i>
4 kişi (K1, K3, K4, K5)	Bilmiyorum
2 kişi (K2, K6)	İhtiyaçları ve Engellileri Destekleme Halk Derneği, Gelecek için Kamu Birliği

Tablo 8’e göre, katılımcıların çoğunluğu (K1, K3, K4, K5) İsmayılı bölgesindeki sivil toplum kuruluşları hakkında bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcılara sunulan altıncı soruda “İsmayılı bölgesinde kırsal turizmde yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının rolü” hakkında veriler Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9. Kırsal Turizmde Yerel Yönetimlerin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü Hakkında Verilen Yanıtlar

<i>Yanıtlayan Kişi Sayısı</i>	<i>Yerel Yönetimler ve STK’ların Rolü</i>
2 kişi (K1, K2)	Karşılıklı destek
1 kişi (K3)	İdari prosedürleri azaltmalı
1 kişi (K4)	Farklı hibeler, farklı projeler yapılmalı
1 kişi (K5)	Belediyeler turizmden uzak duruyor
1 kişi (K6)	Planlama ve koordinasyon, eğitim ve bilinçlendirme, tanıtım ve pazarlama

Tablo 9’daki verilere dayanarak, katılımcıların ikisi (K1, K2) yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının birbirlerine destek sağlamalarını önemli bulmaktadır. Diğer katılımcılar, yönetsel süreçlerin sadeleştirilmesi, çeşitli projelerin hayata geçirilmesi, planlama, eğitim ve tanıtım faaliyetlerine odaklanılması gerektiğini savunmaktadır. Bir katılımcı ise, belediyelerin turizm konusunda genellikle ilgisiz kaldığını ifade etmiştir.

Katılımcılara sunulan yedinci soruda “İsmayılı bölgesinde STK’lar tarafından yapılan çalışmalar” ile ilgili veriler Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. İsmayılı Bölgesinde Stk'lar Tarafından Yapılan Çalışmalar ile İlgili Verilen Yanıtlar

<i>Yanıtlayan Kişi Sayısı</i>	<i>STK'lar Tarafından Yapılan Çalışmalar</i>
1 kişi (K3)	Kentten Kırsala Projesi
1 kişi (K5)	“Miras Kültürel Varlıkların Öğrenilmesine Yardım Kamu Birliği”nin bazı tanıtım projeleri
2 kişi (K2, K6)	Kadın girişimciliği için projeler
2 kişi (K1, K6)	Turizm ile ilgili projeler
1 kişi (K4)	Bu konuda bilgim yok

Tablo 10'daki verilere göre, katılımcılar genellikle sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen turizm ve kadın girişimciliği konularında bilgili durumdadır. K3 ve K5 katılımcıları ise, kırsal turizm alanında yapılan “Kentten Kırsala Projesi” ve “Miras Kültürel Varlıkların Öğrenilmesine Yardım Kamu Birliği” tarafından düzenlenen bazı tanıtım projeleri hakkında detaylı bilgiye sahiptir.

Katılımcılara sunulan sekizinci soruda “İsmayılı bölgesinde kırsal turizm içerisinde işbirliği veya ortaklıklar” ile ilgili veriler Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11. Kırsal Turizm İçerisinde İşbirliği veya Ortaklıklar ile İlgili Verilen Yanıtlar

<i>Yanıtlayan Kişi Sayısı</i>	<i>İşbirliği ve Ortaklık</i>
1 kişi (K1)	Maddi imkânlarımıza bağlı
1 kişi (K2)	Çadır turizmi kurmak istiyoruz
2 kişi (K3, K4)	Turizm şirketleri ve topluluklar işbirliği
1 kişi (K5)	Devlet Koruma Alanları ile yakın işbirliği
2 kişi (K4, K6)	Yerel yönetimler ile ve özel sektörle işbirliği yapılmasına destek

Tablo 11'deki bilgilere dayanarak, katılımcılar turizm şirketleri ve topluluklar arasındaki işbirliği ile yerel yönetimler ve özel sektör arasındaki işbirliğine destek sağlanabileceğini vurgulamaktadır.

Katılımcılara sunulan dokuzuncu soruda “İsmayılı bölgesinde STK'lar tarafından yürütülen projelerin kapsamı (süre, bütçe, katılımcı sayısı) hakkında bilgiler” Tablo 12'de yer almaktadır.

Tablo 12. İsmayılı Bölgesinde Stk'lar Tarafından Yürütülen Projelerin Kapsamı Hakkında Verilen Yanıtlar

<i>Yanıtlayan Kişi Sayısı</i>	<i>STK'lar Tarafından Yürütülen Projeler</i>
1 kişi (K1)	Ekoturizm, kırsal turizm
1 kişi (K5)	Kapsayıcı turizm (inclusive tourism)
4 kişi (K2, K3, K4, K6)	Bu konu hakkında bilgim yok

Tablo 12'deki verilere göre, katılımcıların çoğunluğunun bu konuda bilgi eksikliği yaşadığı anlaşılmaktadır. Sadece iki katılımcının konu hakkında bilgi sahibi olduğu görülmüştür. Örneğin, K5: “Bizim projelerimizde genellikle kapsayıcı turizm (inclusive tourism) gerçekleştirilmiştir. Turizm rehberliği ve kültürel mirasın korunması alanına odaklandık. Projenin bütçesi 4000-8000 manat aralığında gerçekleştirilmiştir. 1000 kişiye kadar insana ulaşılmıştır” yanıtını vermiştir.

Katılımcılara sunulan son soruda “İsmayılı bölgesinde projeleri gerçekleştirdiğiniz zaman karşılaştığımız sorunlar” hakkında bilgiler Tablo 13'te yer almaktadır.

Tablo 13. İsmayılı Bölgesinde Projeleri Gerçekleştirdiğiniz Zaman Karşılaştığınız Sorunlar Hakkında Verilen Yanıtlar

Yanıtlayan Kişi Sayısı	Projelerde Karşılaşılan Sorunlar
2 kişi (K1, K3)	Bununla ilgili bir bilgim yok
1 kişi (K2)	Devlet desteğinin olmaması
1 kişi (K4)	Yerel halkın bilgisiz olması, yeterli düzeyde altyapının olmaması
1 kişi (K6)	Yasal engeller, yerel halkın ilgisizliği
1 kişi (K5)	Ek izinlerin talep edilmesi, yer sorunu

Tablo 13'teki verilere dayanarak, projelerin uygulanması sırasında katılımcılar çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Bu zorluklar arasında, devlet desteğinin eksikliği, yerel halkın bilgi düzeyinin düşük olması, yetersiz altyapı, yasal kısıtlamalar, yerel halkın ilgisizliği, ek izin talepleri ve yerleşim sorunları gibi faktörler katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Azərbaycan, turistik cazibe merkezi olup kırsal turizmde fırsatlar sunmaktadır. Kırsal turizm, kırsal alanlarda küçük şirketlerin büyümesi ve bölgelerin potansiyelinin kullanımı açısından önemlidir. İsmayılı, turistik potansiyeli yüksek olan bir bölgedir. İsmayılı'nın doğal güzellikleri ve turizme açık yerel halkı, kırsal ve agro-turizm faaliyetleri için mükemmel bir ortam sunar.

Çalışmanın temel amacı, İsmayılı bölgesinde sivil toplum kuruluşlarının (STK) kırsal turizmin geliştirilmesi ve bölgenin ekonomik kalkınmasındaki rolünü analiz etmektir. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan asenkron çevrim içi görüşme tekniği, literatür tarama ve ikincil veri kaynakları yöntemi kullanılarak yapılan bu çalışmada, İsmayılı bölgesindeki sivil toplum kuruluşlarının kırsal turizm ve bölge için yaptığı çalışmalar tartışılmıştır.

Elde edilen bulgular ışığında, bölgede faaliyet gösteren STK'ların kırsal turizme katkıları, diğer paydaşlarla işbirliği imkânları ve karşılaştıkları zorluklar ortaya konulmuştur. Çalışmanın sonucunda, STK'ların kapasitesinin geliştirilmesi ve desteklenmesi için politika önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır. Böylelikle STK'ların İsmayılı bölgesinde kırsal turizmin geliştirilmesi ve sürdürülebilir yerel kalkınmaya katkılarının artırılması hedeflenmiştir.

Konuyla ilgili yapılmış olan çalışmalar ve bu çalışmanın birçok açıdan benzer olduğu saptanmıştır:

- Alanyazında kırsal turizmin yerel kalkınmaya katkısı vurgulanırken, yapmış olduğumuz çalışmada da benzer şekilde İsmayılı'da kırsal turizmin istihdam, gelir artışı, yerel ürünlerin tanıtımı gibi olumlu ekonomik etkileri olduğu görülmüştür.
- Hem alanyazındaki çalışmalarda hem de yapmış olduğumuz çalışmada, STK'ların kırsal turizmin geliştirilmesindeki önemli rollerine dikkat çekilmiştir. Alanyazın STK'ların rolünü vurgularken, bizim çalışmamız İsmayılı'daki STK'ların somut faaliyetlerini ortaya koymuştur.
- Alanyazın, kırsal turizm ile yerel girişimciliğin birlikte geliştirilebileceğini belirtirken, bizim çalışmamızda İsmayılı bölgesinde bunun kanıtları sunulmuştur.
- Son olarak, hem alanyazındaki çalışmalarda hem de bizim çalışmamızda, kırsal turizmin başarılı gelişimi için yerel yönetimler ve STK'lar arasında işbirliğinin önemi vurgulanmıştır.

Tanıtım ve Pazarlama Faaliyetleri: Katılımcıların ilk soruda kırsal turizmde tanıtım ve pazarlama faaliyetleri konusunda farklı deneyimleri ve önerileri bulunmaktadır. Sosyal medya, web siteleri ve online rezervasyon platformları gibi dijital araçların önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca, turlar ve reklam organizasyonları gibi geleneksel yöntemlerin de

etkili olduğu gör÷lmektedir. Bu faaliyetlerin amacı, İsmayılı bölgesinin turistik değerlerini daha geniş kitlelere tanıtmak ve turist sayısını artırmaktır. Bu bilgiler, kırsal turizmin tanıtımı ve pazarlaması için stratejiler geliştirirken dikkate alınabilir.

Avantajlar ve Dezavantajlar: Katılımcıların ikinci soruya verdikleri cevaplara göre, İsmayılı bölgesinde kırsal turizmin geliştirilmesi için avantajlar ve dezavantajlar hakkında farklı görüşlere sahiptir. İsmayılı bölgesinde kırsal turizmin geliştirilmesi için hem avantajlar hem de dezavantajlar bulunmaktadır. Bölgenin doğal güzellikleri, kültürel çeşitlilik, konaklama tesisleri, yemek çeşitliliği ve coğrafi konumu gibi avantajları, turizm potansiyelini artırabilir. Bununla birlikte, altyapı, hizmet ve dil becerileri, tanıtım ve eğitim eksiklikleri gibi dezavantajların ele alınması, bölgenin turizm sektöründe daha başarılı olmasına yardımcı olacaktır.

Yerel Ekonomiye Katkılar: Katılımcılar tarafından üçüncü soruya verilen cevaplara göre, İsmayılı bölgesinde yapılan kırsal turizm faaliyetlerinin yerel ekonomiye birçok katkıları vardır. İsmayılı bölgesinde yapılan kırsal turizm faaliyetleri, yerel ekonomiye pek çok yönden katkı sağlamaktadır. Bu faaliyetler, ek gelir, istihdam artışı, kültürel uyum ve koruma, yerel ürünlerin satışı, konaklama tesislerine olan talebin artması ve çevresel farkındalık gibi faydalar sunar. Bu katkılar, bölgenin ekonomik ve sosyal refahını artırabilir ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli bir rol oynayabilir.

Yerel Girişimcilik: Katılımcılar tarafından dördüncü soruya verilen cevaplara göre, İsmayılı bölgesinde kırsal turizm ile birlikte yerel girişimcilik artmıştır. Bu artış, KOBİ'lerin ve diğer kurumların destekleri, şehirden köye projesi, yerel girişimciler tarafından yapılan yatırımlar, ev pansiyonculuğu, el sanatları ve rehberlik hizmetleri şeklinde gerçekleşmiştir. Yerel girişimcileri destekleyen kurumların faaliyetleri, yeni işletmelerin açılması ve bölge halkının turizm sektöründeki girişimleri, yerel girişimciliğin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Yerel girişimciliğin artması, bölgenin ekonomik kalkınmasına ve istihdam olanaklarının gelişmesine yardımcı olmuştur.

Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar): Katılımcılar tarafından beşinci soruya verilen cevaplara göre, İsmayılı bölgesinde faaliyet gösteren STK'lar hakkında kesin bilgiye sahip olmamaktadırlar. Bölgedeki STK'ların, sosyal refahı artırma, toplumsal sorunları çözme ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunma potansiyeli olabilir. Bölgede İhtiyaçları ve Engellileri Destekleme Halk Derneği ve Gelecek için Kamu Birliği gibi STK'ların yer aldığı, ancak faaliyetleri hakkında yeterli bilginin olmadığı saptanmıştır. Bu konuda daha fazla araştırma yapılması, bölgedeki STK'ların rolünün ve potansiyelinin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir.

Yerel Yönetimler ve STK'ların Rolü: Katılımcılar tarafından altıncı soruya verilen cevaplara göre, İsmayılı bölgesinde kırsal turizmin geliştirilmesi için yerel yönetimlerin ve STK'ların aktif katılımı ve işbirliği gerekmektedir. Yerel yönetimler, STK'ları desteklemeli, bürokratik engelleri azaltmalı ve kırsal turizmin planlanmasında, koordinasyonunda, tanıtımında ve pazarlamasında rol almalıdır. STK'lar da kırsal turizmin geliştirilmesi için eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri yürütmelidir. Çeşitli kurum ve kuruluşların da kırsal turizme katkıda bulunması, bölgenin turizm potansiyelinin ortaya çıkarılmasına ve kırsal turizmin sürdürülebilirliğine yardımcı olacaktır. Yerel yönetimlerin ve STK'ların işbirliği, kırsal turizmin başarılı bir şekilde geliştirilmesinin anahtarıdır.

STK'lar Tarafından Yapılan Çalışmalar: Katılımcılar tarafından yedinci soruya verilen cevaplara göre, İsmayılı bölgesinde STK'lar tarafından yapılan çalışmaların genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Sonuç olarak, İsmayılı bölgesinde STK'lar tarafından yapılan çalışmaların kapsamı ve etkisi hakkında daha fazla bilgi toplamak ve bu çalışmaların yeterliliğini değerlendirmek için detaylı bir analiz yapılması gerekmektedir. Katılımcıların

cevaplarından, STK'ların bölgedeki çalışmalarının daha fazla tanıtılması ve paylaşılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu, işbirliği ve iletişimin önemini vurgulamaktadır.

İşbirliği ve Ortaklık: Katılımcılar tarafından sekizinci soruya verilen cevaplara göre, İsmayılı bölgesinde kırsal turizm için yapılan veya planlanan işbirliği ve ortaklık türleri, sektördeki paydaşların birlikte çalışarak kırsal turizmin gelişimine katkıda bulunabileceğini göstermektedir. Katılımcılar kırsal turizm projelerinin finansmanının önemli bir faktör olduğunu, bölgede alternatif turizm türlerine yönelik talebin olduğunu, kırsal turizmin gelişimi için farklı sektörler arasındaki işbirliğinin önemini vurgulamaktadır. Bu işbirlikleri, kırsal turizmin sürdürülebilirliği ve bölgenin ekonomik kalkınması için önemli bir rol oynamaktadır.

STK'lar Tarafından Yürütülen Projeler: Katılımcılar tarafından dokuzuncu soruya verilen cevaplara göre, İsmayılı'daki STK projeleri eko turizm, kırsal turizm ve kapsayıcı turizm alanlarında yoğunlaşmaktadır. K1, STK'ların çoğunlukla eko turizm ve kırsal turizm projeleri yürüttüğünü belirtiyor. Ancak, bu projelerin süre, bütçe ve katılımcı sayısı hakkında detaylı bilgi verilmemektedir. K5 ise, projelerinde genellikle kapsayıcı turizm gerçekleştirdiklerini, turizm rehberliği ve kültürel mirasın korunması alanlarına odaklandıklarını ifade ediyor. Projenin bütçesi ve ne kadar kişiye ulaştıklarını belirtmiştir. Bu projelerin süre, bütçe ve katılımcı sayısı hakkında daha fazla bilgi toplamak ve bu projelerin etkisini değerlendirmek için detaylı bir analiz yapılması gerekmektedir. Ayrıca, STK'ların bölgedeki çalışmalarının daha fazla tanıtılması ve paylaşılması sağlanarak, işbirliği ve iletişimin önemi vurgulanmalıdır.

Projelerde Karşılaşılan Sorunlar: Katılımcılar tarafından son soruya verilen cevaplara göre, İsmayılı bölgesinde STK'lar tarafından projeler gerçekleştirilirken karşılaşılan başlıca sorunlar; devlet desteğinin ve finansmanın olmaması, yerel halkın bilgisizliği ve ilgisizliği, altyapı eksikliği, bürokratik engeller ve yasal sorunlardır. Bu sorunların çözümü için, STK'lar ile kamu kurumları ve yerel yönetimler arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi, yerel halkın bilinçlendirilmesi ve katılımının sağlanması, gerekli altyapı ve finansman desteğinin sağlanması önemli adımlar olacaktır. Ayrıca, STK'ların karşılaştıkları yasal ve bürokratik engellerin azaltılmasına yönelik düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Çalışma sonucunda elde edilen bulguların teoride yer alan bilgiler ile olan olumlu ve olumsuz noktaları:

Olumlu Noktalar:

- Bölgenin doğal, tarihi ve kültürel çekicilikleri kırsal turizm açısından avantajlar sunmaktadır.
- STK'lar tarafından turizm, kadın girişimciliği ve kapsayıcılık alanlarında projeler yürütülmektedir.
- Yerel yönetimler ve STK'lar arasında işbirliği potansiyeli bulunmaktadır.

Olumsuz Noktalar:

- Altyapı yetersizlikleri ve ulaşım sorunları bulunmaktadır.
- STK'ların faaliyetleri ve projeleri hakkında yeterli bilgi paylaşımı yoktur.
- STK'ların finansman ve kaynak bulmada zorlukları vardır.
- Yerel halkın bilinç ve katılım düzeyi yetersizdir.

Sonuç olarak, teoride STK'ların kırsal turizmde önemli rol oynayacağı belirtilmektedir. Ancak İsmayılı örneğinde STK'ların kapasite ve kaynak sınırlılıkları nedeniyle potansiyellerini tam anlamıyla kullanamadıkları görülmektedir. Yerel yönetimler ve diğer paydaşlarla işbirliği ile bu sınırlılıklar aşılabılır.

İsmayılı bölgesinde kırsal turizm önemli bir potansiyele sahiptir. Yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve diğer ilgili kurumlar, bu potansiyeli değerlendirmek ve bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak için işbirliği içinde çalışmalıdır. İsmayılı bölgesinde kırsal turizmi geliştirmek için STK'lar, aşağıdaki öneriler doğrultusunda faaliyetler yürütebilir:

- Yerel yönetimler ve STK'lar, kırsal turizm ve yerel girişimcilik alanında ortak projeler ve programlar geliştirmelidir. Bu projeler, bölgenin turizm potansiyelini ortaya çıkarmaya ve yerel girişimciliği teşvik etmeye yönelik olmalıdır.
- Yerel yönetimler, bürokratik engelleri azaltarak ve girişimciler için uygun finansman ve destek mekanizmaları sağlayarak, kırsal turizm ve yerel girişimcilik alanında faaliyet gösteren işletmeleri desteklemelidir.
- STK'lar, kırsal turizm ve yerel girişimcilik alanında eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri düzenlemeli ve yerel halkın bu alanlarda bilgi ve becerilerini geliştirmesine katkıda bulunmalıdır.
- STK'lar, kırsal turizm ve yerel girişimcilik alanında yapılan çalışmalarını tanıtmak ve pazarlamak için etkili stratejiler geliştirmelidir. Bu stratejiler, bölgenin turizm potansiyelini ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtmaya ve yeni yatırımcılar çekmeye yönelik olmalıdır.
- Yerel yönetimler, STK'lar ve diğer ilgili kurumlar, kırsal turizm ve yerel girişimcilik alanında sürdürülebilir kalkınma hedeflerine uygun politikalar ve stratejiler geliştirmelidir. Bu politikalar ve stratejiler, bölgenin doğal ve kültürel kaynaklarının korunmasını ve sürdürülebilir turizm anlayışının benimsenmesini sağlamalıdır.

Sonuç olarak, STK'ların yerel ekonomik kalkınmada ve kırsal turizm gelişiminde önemli bir rolü olduğu açıktır. Ancak, kapasitelerinin artırılması, yerel yönetimlerle işbirliği ve koordinasyonun güçlendirilmesi ve sürdürülebilir turizm gelişimi için daha fazla finansman ve kaynakların sağlanması gerekmektedir. Bu sayede, kırsal turizm gelişimi sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirilebilir ve yerel ekonomiye katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Abadov, M. (2014). Azerbaycan Turizmi ve Kalkınma Sorunları. Doğu Batı yayınevi.
- Abdullayev, Z. (2022). Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Başlıca Sivil Toplum Kuruluşları: Mevcut Durum. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi. 5(4), 1-26.
- Ahişapaoğlu, S. & Çeltek, E. (2006). Sürdürülebilir Kırsal Turizm. Gazi Kitapevi.
- Akatay, A. & Harman, S. (2014). Sivil Toplum Kuruluşları: Yönetim, Yönetişim ve Gönüllülük. Ekin Yayınevi.
- Akıncı, Z. & Sönmez, N. (2015). Engelli Bireylerin Erişilebilir Turizm Beklentilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi. 26(1), 97-113. doi.org/10.17123/atad.vol26iss195912.
- Arısoy, N.Ö. (2021). Kamu Kurumlarının ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Şanlıurfa'nın Turizm Potansiyeline Bakışı. (Yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Asadov, A.M. (2009). Belediye Bütçeleri İçin Bir Gelir Kaynağı Olarak Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Kırsal Turizmin Geliştirilmesi. AMEA Haberleri, İktisadi Bilimler Dizisi. 2, 52-55.
- Aslan, E. (2017). Kırsal Turizmde Yenilik ve Kırsal Turizm İşletmecilerinin Bireysel Yenilikçilik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler (Katılımcılara ve İşletmecilere İlişkin) Açısından İncelenmesi: Kocaeli/Kartepe Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.
- Aslan, S. (2010). Sivil Toplum ve Demokrasi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 15(2), 357-374.
- Aydın, E. & Selvi, M.S. (2012). Kırsal Turizmde Yerel Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Düzce İli Örneği. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*. 2(2), 145-155.
- Bayramlı, G. & Aliyev, V. (2020). Econometric Analysis of Tourist Demand in the Absheron Peninsula (Baku-Azerbaijan). *Research in World Economy*. 11(3), 251-260.
- Bekci, M. & Şahin, S. (2019). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşları Üzerine Bir İnceleme. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 19(1), 81-105. doi.org/10.11616/basbed.vi.510867.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2016). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Pegem Yayın Evi.
- Ceylan, S. & Bulut, İ. (2020). Kırsal Yerel Halkın Turizmden Ekonomik Olarak Yararlanma Durumu: Salda Gölü Örneği. *Mediterranean Journal of Humanities*. 10, 61-78. doi:10.13114/mjh.2020.518
- Creswell, J. W. & Poth, C. N. (2016). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Sage publications.
- Çaha, Ö. (2005). Sivil Toplum Üstüne. Sunar, Lütfi. (Editör). Sivil Toplum ve Demokrasi. Kaktüs Yayınları, 9-22.
- Çeken, H., Karadağ, L. & Dalgın, T. (2007). Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım Kırsal Turizm ve Türkiye'ye Yönelik Teorik Bir Çalışma. Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi. 8(1), 1-14.

- Çeken, H., Uçar, M. & Dalgın, T. (2012). Kırsal Turizmin Gelişimi Konusunda Yerel Halkın Algıları: Fethiye Yöresi Örneği. *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*. (1), 4-28.
- Doğan, S. & Özaslan, Y. (2017). Kırsal Alan Gelişimi Açısından Kırsal Turizm ve Kırsal Turizmin Dünyadaki Durumu. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (Special Edition). 61-78.
- Finnetty, S. (2000). Analyzing the roles of Local Non-Governmental Organizations (NGOs) in Sustainable Tourism: A Case Study of Belize, Central America. (Master Thesis). Wilfrid Laurier University.
- Hall, D. & Mitchell, M. (2005). Rural Tourism Business as Sustained and Sustainable Development. *Rural Tourism and Sustainable Business*. 26(1), 351-357.
- Harman, S. (2014). Sivil Toplum Kuruluşlarının Turizm Sistemindeki İşlevleri Üzerine Bir İnceleme/A Theoretical Review on Functions of Non-Governmental Organizations in The Tourism System. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 11(26), 343-360.
- Holden, A. & Mason, P. (2005). Special Issue: NGOs and Sustainable Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*. (13), 421-519.
- Hüseyin, A. (2021). Kırsal Turizmin Ülkenin Sosyo-Ekonomik Kalkınmasına Etkilerinin Değerlendirilmesi. *Tarım Ekonomisi*. 2(36), 93-103.
- Hüseyin, R.Z. (2008). Tarımın Çok İşlevliliği: Küresel Ekonomik Sistemdeki Yeri ve Rolü. MBM yayınevi.
- Karadağ, E.Y. (2017). Sosyal Hizmet Disiplini ve Sivil Toplum İlişkisi. (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya, Ö. (2008). Sivil Toplum Kuruluşları ve Kalkınma. (Yeterlilik Tezi). T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi, Ankara.
- Kennedy, K. & Dornan, D. A. (2009). An Overview: Tourism Non-Governmental Organizations and Poverty Reduction in Developing Countries. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*. 14(2), 183-200. doi.org/10.1080/10941660902847237.
- Kökdağ, G. (2021). Yerel Halkın Kırsal Turizme Yönelik Algıları: Isparta Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.
- Küçük, M. & Güneş, G. (2013). Yerel Kalkınmada Bir Etken Olarak Turizm: Yerel Sivil Toplum Kuruluşlarının Görüşleri.
- Madatova, A. (2020). Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Sürdürülebilir Turizm Gelişiminin Esas Yönleri. *Felsefe, Sosyoloji ve Psikoloji Bilimleri*. 11(4), 346-350.
- Malikova, A. (2021). İsmayilli (Azerbaycan) Bölgesinde Turizm Potansiyelinin Belirlenmesine Yönelik Çalışma. (Yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Mayılov, C. (2023). Uluslararası İlişkilerde Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Rolü: Azerbaycan Örneği. (Yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Mehdiyev, R. (2005). Azerbaycan, Küreselleşmenin Talepleri. DA Yayıncılık.
- Önsoy, M. (2011). Bir Varoluş Mücadelesi: Glasnost'tan Günümüze Azerbaycan Sivil Toplum Kuruluşları. *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları*. 11, 90-110.

- Özan, M. B., Polat, H. & Şener, G. (2016). Sivil Toplum Kuruluşlarının Eğitimdeki Yeri. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 25(1), 59-70. doi.org/10.18069/fusbed.58823.
- Sharpley, R. (2002). Rural Tourism and The Challenge of Tourism Diversification: The case of Cyprus. *Tourism Management*. 23(3), 233-244. doi.org/10.1016/S0261-5177(01)00078-4.
- Sharpley, R. (2004). *Tourism and The Countryside. A Companion to Tourism*. 374-386.
- Simpson, M. C. (2008). Community Benefit Tourism Initiatives - A Conceptual Oxymoron?. *Tourism Management*. 29(1), 1-18. doi.org/10.1016/j.tourman.2007.06.005.
- Soltanova, H. (2015) Azerbaycan Respublikasında Turizm ve Onun İnkişafı. AzTU yayınevi.
- Soykan, F. (1999). Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*. (10), 67-75.
- Soykan, F. (2000). Kırsal Turizm ve Avrupa’da Kazanılan Deneyim. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*. 11(1), 21-33.
- Şekeraliyev, A.S. & Şekeraliyev, G.A. (2016). Azerbaycan Ekonomisi: Gerçekler ve Perspektifler. TURKHAN, NPB.
- Şit, M., Kaya, K., Sevinç, M. R., Sevinç, G. & Asoğlu, V. (2015). Kırsal Kalkınma Bağlamında Şanlıurfa İlinin Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. Avrasya Uluslararası Turizm Kongresi’nde sunulmuş bildiri, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Talas, M. (2014). Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*. 29, 387-401.
- Telfer, D. J. & Sharpley, R. (2015). *Tourism and Development in the Developing World*. Routledge.
- Torun, E. (2013). Kırsal Turizmin Bölge İnsanına Katkıları. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 15(24), 31–37.
- Tutar, H. & Sarkhanov, T. (2021). Covid-19 Pandemisi ve Azerbaycan Turizmi: Sektör Temsilcisi Görüşlerinin İncelenmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 32(1), 7-18.
- Tutar, H. (2022). Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik: Bir Model Önerisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 22 (Özel Sayı 2), 117-140. doi.org/10.18037/ausbd.1227323.
- Ulucan, E. & Kızılırmak, İ. (2020). Kırsal Turizmde Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*. 4(1), 729-745.
- Wearing, S., McDonald, M. & Ponting, J. (2005). Building a Decommodified Research Paradigm in Tourism: The Contribution of Ngos. *Journal of Sustainable Tourism*. 13(5), 424-439. doi.org/10.1080/09669580508668571.
- Wood, M. (2002). *Ecotourism: Principles, Practices and Policies for Sustainability*. UNEP.
- Zobena, A., Sumane, S. & Kalnina, A. (2005). *Rural Tourism in Latvia: Rauna Tourism Association. Berlin: Case Study Report of The IDARI Project*.

İnternet Kaynakları

- www.ismayilli.mct.gov Erişim tarihi: 18.03.2023.
- <http://www.gdrc.org/uem/eco-tour/ngo4.pdf> Erişim tarihi: 18.03.2023.
- <http://www.e-qanun.az/framework/13653> Erişim tarihi: 19.03.2023.

<https://culture.gov.az/az/umumi-xeberler/qeyri-hokumet-teskilatlarinin-medeniyyetin-davamli-inkisafinda-rolu-movzusunda-smayilli-seherinde-regional-musavire-kecirilmisdir> Erişim tarihi: 25.03.2023.

https://az.wikipedia.org/wiki/%C4%B0smay%C4%B1ll%C4%B1_rayonu.

Erişim tarihi: 23.04.2023.

https://tourism.gov.az/uploads/documents/2022_statistika/%C4%B0llik_turizm_statistikas%C4%B1_2021.pdf Erişim tarihi: 24.04.2023.

<https://www.stat.gov.az/source/regions/> Erişim tarihi: 24.04.2023.

<https://www.aqsia.az/about-1> Erişim tarihi: 24.04.2023.

http://www.anl.az/down/meqale/yeni_az/2016/yanvar/471960.htm.

Erişim tarihi: 24.04.2023.

<http://ismayilli-ih.gov.az/az/news/1280.html> Erişim tarihi: 24.04.2023.

<http://ismayilli-ih.gov.az/az/news/1248.html> Erişim tarihi: 25.04.2023.

<http://ismayilli-ih.gov.az/az/news/2285.html> Erişim tarihi: 25.04.2023.

<https://qht.az/details/az/16333> Erişim tarihi: 25.04.2023.

<https://qht.az/details/az/16260> Erişim tarihi: 25.04.2023.

<https://qht.az/details/az/16113> Erişim tarihi: 25.04.2023.

<https://ismayillimuzeyi.jimdofree.com/ismayilli-haqqinda/> Erişim tarihi: 22.08.2023

<https://aybilet.az/ismayilli/> Erişim tarihi: 22.08.2023